

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI

ILMIY
AXBOROTNOMA

2025

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI

- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
- SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

ILMIY AXBOROTNOMASI

Bosh muharrir

Kirgizbayev Abdugaffor
Karimjonovich
tarix fanlari doktori, professor

Mas'ul muharrir

Nazarov Abdug'afkor
Abdujabborovich, geografiya
fanlari doktori, professor

Mas'ul muharrir o'rinbosari

Imomov Otabek
Normirzayevich
biologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori, dotsent

Texnik muharrir

Xoshimov Sardorbek
Nozimjon o'g'li

"NamDU ilmiy axborotnomasi – Научный вестник НамГУ"

2019-yildan boshlab O'zbekiston
Respublikasi Oliy attestatsiya
komissiyasi Rayosati qarori
bilan quyidagi fan sohalari
bo'yicha OAKning
dissertatsiyalar asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya
etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga
kiritilgan.

01.00.00-Fizika-matematika
fanlari (14)

02.00.00-Kimyo fanlari (18)

03.00.00-Biologiya fanlari (17)

09.00.00-Falsafa fanlari (24)

10.00.00-Filologiya fanlari (26)

13.00.00-Pedagogika
fanlari (30)

Tahrir hay'ati a'zolari

Fizika-matematika fanlari

Xatamov Nosirjon Muydinovich, fizika-matematika fanlari doktori, dotsent
Abdulazizov Baxromjon Toshmirmirza o'g'li, fizika-matematika fanlari doktori, dotsent
Sattarov Iskandar Abu-aliyevich, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Dexqonov Farrux Nuriddin o'g'li, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Boytilayev Dilmurod Axmataliyevich, fizika-matematika fanlari nomzodi, katta ilmiy
xodim
Baymatov Paziljon Jamoldinovich, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent
Davlatov Abror Borijon o'g'li, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori dotsent
Inoyatov Shukurillo Turg'unboyevich, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori,
dotsent
Jalolov Ravshan Maxmudjonovich, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori,
dotsent
Xolboyev Azamat G'anisherjon o'g'li, fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori
Maxammadaliyev Muxtor Tursunmuxammad o'g'li, fizika-matematika fanlari bo'yicha
falsafa doktori

Kimyo fanlari

Abdullayev Shavkat Vaxidovich, kimyo fanlari doktori, professor
Sultonov Boxodir Elbekovich, kimyo fanlari doktori, professor
Karimov Abdurashid Musaxonovich, kimyo fanlari doktori, professor
Xolmatov Dilshod Sottorjonovich, texnika fanlari doktori, dotsent
Sattarov Tulqinjon Abdusattor o'g'li, texnika fanlari nomzodi, dotsent
Muradov Murod Toxirjonovich, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori
Rasulov A'zamjon Avazjonovich, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Biologiya fanlari

Tojibayev Komiljon Sharobiddinovich, biologiya fanlari doktori, professor, akademik
Dexqonov Davron Burxonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent
Batoshov Avazbek Risqulovich, biologiya fanlari doktori, professor
Turginov Orzimat Turdimatovich, biologiya fanlari doktori, katta ilmiy xodim
Komilov Doniyor Jo'rayevich, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
Egamberdiyev Mehmonjon Xudoyberdiyevich, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori,
dotsent
Xoshimov Xushbaxt Rustamjon o'g'li, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Texnika fanlari

Ataxanov Shuhrat Nuriddinovich, texnika fanlari doktori, professor
Abdullayev Olim Gulamjanovich, texnika fanlari doktori, dotsent
Dadaxanov Musoxon Xoshimxonovich, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Jo'rayev Sherali Umarjonovich, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori

Qishloq xo'jaligi fanlari

Sulaymonov Inomjon Jamoldinovich, qishloq xo'jaligi fanlari nomzodi, dotsent
Turg'unov Muzaffar Mirzaraxmatovich, qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha falsafa doktori

Tarix fanlari

Rasulov Abdullajon Nuritdinovich, tarix fanlari doktori, professor
Dexkanov Narimon Burxonjonovich, siyosiy fanlari doktori, professor
Haydaraliyev Shuhrat Abdulazizovich, tarix fanlari nomzodi, dotsent
Madraximov Zoxid Sharofovich, tarix fanlari nomzodi, dotsent
Xalmuratov Baxtiyor Rejaviyevich, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Erqo'ziyev Anvarjon Ashurovich, tarix fanlari nomzodi, dotsent
To'xtabayev A'zamjon Sharipxo'jayevich, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

“NamDU ilmiy axborotnomasi –
Научный вестник НамГУ”
jurnali O‘zbekiston Matbuot va
axborot agentligining
17.05.2016-yildagi
08-0075 -raqamli guvohnomasi
hamda O‘zbekiston
Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi
(AOKA) tomonidan 2020-yil
29-avgust kuni
1106-sonli guvohnomaga binoan
chop etiladi. “NamDU Ilmiy
Axborotnomasi” elektron nashr
sifatida xalqaro standart turkum
raqami
(ISSN-2181-1458) ga ega.

Ilmiy axborotnomaning
2025-8-soni NamDU
Muvofiqlashtiruvchi
Kengashining 2025-yil
30-avgustdagi 9-sonli
yig‘ilishida muhokama qilinib,
ilmiy to‘plam sifatida chop
etishga tavsiya etilgan
(Bayonnoma № 9).
Maqolalarning ilmiy saviyasi va
keltirilgan ma’lumotlar uchun
mualliflar javobgar hisoblanadi.
Jurnal har oyda o‘zbek, rus va
ingliz tillarida elektron shaklda
chop etiladi.

**Maqolalar quyidagi rasmiy
web sahifa orqali qabul
qilinadi:**
journal.namdu.uz

Tahririyat manzili:
Namangan shahar, Boburshox
ko‘chasi, 161-uy
e-mail: science@namdu.uz

Iqtisodiyot fanlari

Mahmudov Bahriddin Jo‘rayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Kamoliddin Ikromiddinovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Baymirzayev Dilmurod Nematovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Yoqubjonova Xulkaroy Yoqubovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Falsafa fanlari

Talapov Baxriddin Alijanovich, falsafa fanlari doktori, professor
Jo‘rayev Ro‘zimat To‘xtasinovich, siyosiy fanlari doktori, professor
Gaffarova Gulchehra Gulamjanovna, falsafa fanlari doktori, professor
Zamilova Rimma Ramiliyevna, pedagogika fanlari doktori, professor
G‘apparov Elyorjon Otabekovich, falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Sodirjonov Muxriddin Maxamadaminovich, sotsiologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent
Muydinova Moxira Mukumjanovna, sotsiologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Filologiya fanlari

Uluqov Nosirjon Muxammadaliyevich, filologiya fanlari doktori, professor
Jafarov Botir Sattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sadikov Zoxid Yaqubjanovich, filologiya fanlari doktori, professor
Dosbayeva Nargiza Turg‘unpo‘latovna, filologiya fanlari doktori, professor
Tojiboyev Ilxomjon Usmonovich, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Karimova Farida Isakovna, filologiya fanlari doktori, dotsent
Siddiqov Qosimjon Abilovich, filologiya fanlari nomzodi, professor
Darvishov Ibroxim O‘rmanovich, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Qo‘ziyev Umidjon Yandashaliyevich, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Yuldashev Otabek Toshpulat o‘g‘li, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Geografiya fanlari

Jumaxanov Shavkatjon Zairjanovich, geografiya fanlari doktori, dotsent
Mirzaaxmedov Xamidullo Saydamatovich, geografiya fanlari nomzodi, dotsent
Soliyev Iqboljon Raxmonberdiyevich, geologiya-minerologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori, PhD

Pedagogika fanlari

Asqarova O‘g‘iloy Mamashakirovna, pedagogika fanlari doktori, professor
Xujamberdiyeva Shaxnoza Kupaysinovana, pedagogika fanlari doktori, professor
Ergashev Bobir Baxodirovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Muminova Dilafruz Akbaraliyevna, pedagogika fanlari doktori, dotsent
Ismoilov Turobjon Umirzaqovich, pedagogika fanlari nomzodi, professor
Hamidova Muxayyoxon Obidovna, filologiya fanlari nomzodi, professor
Shodmanov Qodirjon Odilxanovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
Toshibekova Munajat Xoshimovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Inamov Dilmirza Dedamirzayevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Madaminov Baxodir Sharifjonovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
Urinov Bahrom Jamoliddinovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Sarimsakova Dilafruz Muhamadjonovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori,
dotsent
Axmedov Bexzod Madaminjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Rashidova Nodira Habibullayevna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Tibbiyot fanlari

Abdullayev G‘ofurjon Rahimjanovich, biologiya fanlari doktori, professor
Nurmatov Yodgormirza Xatammirzayevich, tibbiyot fanlari doktori
Abdullayev Ulug‘bek Ubaydullayevich, tibbiyot fanlari nomzodi
Mirzaolimov Mirzohid Mirzavaliyevich, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2025-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

Ilmiy rahbar: Qodirov Ikrom Davronovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika kafedrası dotsenti PhD

Email: iqodirov@gmail.com

Qosimova Ozoda Sobir qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika yo'nalishi talabasi

Ochilova Malohat Abdiquodir qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika yo'nalishi talabasi

FORSIGHT MODELLASHTIRISH VA QAROR QABUL QILISH KOMPETENSIYALARINING INTEGRATSIYASI

Annotatsiya: Mazkur ishda foresight modellashtirish va samarali qaror qabul qilish kompetensiyalarining o'zaro bog'liqligi va integratsiyasi tahlil qilinadi. Foresight modellashtirish kelajakdagi ehtimolliklarni aniqlash, strategik ssenariylar ishlab chiqish va notinch muhit sharoitida barqaror qaror qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Foresight, modellashtirish, qaror qabul qilish, kompetensiya, integratsiya, strategik rejalashtirish, ssenariy tahlili, innovatsion fikrlash, kelajakni bashorat qilish, tizimli yondashuv.

Научный руководитель: Кодиров Икром Давронович

доцент, PhD, кафедра Педагогики, Чирчикский государственный педагогический университет

Электронная почта: iqodirov@gmail.com

Косимова Озода Собир кизи

студентка направления «Педагогика», Чирчикский государственный педагогический университет

Очилова Малохат Абдиқоди́р кизи

студентка направления «Педагогика», Чирчикский государственный педагогический университет

ИНТЕГРАЦИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ ФОРСАЙТ-МОДЕЛИРОВАНИЯ И ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

Аннотация: В данной работе анализируется взаимосвязь и интеграция форсайт-моделирования и эффективных компетенций принятия решений. Форсайт-моделирование служит основой для выявления будущих вероятностей, разработки стратегических сценариев и принятия устойчивых решений в условиях турбулентной среды.

Ключевые слова: Форсайт, моделирование, принятие решений, компетенция, интеграция, стратегическое планирование, сценарный анализ, инновационное мышление, прогнозирование будущего, системный подход.

Scientific Supervisor: Ikrom Davronovich Qodirov

Associate Professor (PhD), Department of Pedagogy, Chirchiq State Pedagogical University

Email: iqodirov@gmail.com

Qosimova Ozoda Sobir qizi

Student of the Pedagogy program, Chirchiq State Pedagogical University

Ochilova Malohat Abdiquodir qizi

Student of the Pedagogy program, Chirchiq State Pedagogical University

INTEGRATION OF FORESIGHT MODELING AND DECISION-MAKING COMPETENCIES

Abstract: This work analyzes the interrelation and integration of foresight modeling and effective decision-making competencies. Foresight modeling serves as a basis for identifying future probabilities, developing strategic scenarios, and making sustainable decisions in a turbulent environment.

Keywords: Foresight, modeling, decision-making, competency, integration, strategic planning, scenario analysis, innovative thinking, predicting the future, systematic approach.

Zamonaviy tez o'zgarib borayotgan global muhitda qaror qabul qilish jarayonlari murakkablashib, oldindan aniq rejalashtirish va strategik fikrlash zarurati kuchaymoqda. Bunday sharoitda foresight (kelajakni

oldindan ko'ra bilish) modellashtirish yondashuvi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayonni sifatli amalga oshirish uchun foresight yondashuvi va qaror qabul qilish kompetensiyalarining integratsiyasi zarur hisoblanadi.

va muqobil ssenariylarni yaratish kabi ko'nikmalarni kuchaytirishga xizmat qiladi.

XXI asrda globallashuv, texnologik taraqqiyot, iqlim o'zgarishlari, siyosiy beqarorlik va pandemiyalar kabi omillar insoniyatning barcha sohalarida, ayniqsa, **ta'lim va kasbiy tayyorgarlik** jarayonida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Endilikda an'anaviy bilim va ko'nikmalar bilan cheklangan mutaxassis emas, balki **moslashuvchan, strategik fikrlovchi, kelajakni ilg'ay oladigan va noaniq vaziyatlarda oqilona qarorlar qabul qila oladigan shaxslar** talab etilmoqda [Schwab, 2018].

Bunday murakkab muhitda inson faoliyati uchun zarur bo'lgan **metakompetensiyalar** oldingi o'ringa chiqmoqda. Metakompetensiyalar — bu boshqa kompetensiyalarni shakllantirish va ulardan samarali foydalanish imkonini beruvchi yuqori darajadagi ko'nikmalar majmuidir. Ular orasida **strategik fikrlash, kelajakni modellashtirish (forsayt), reflektiv tahlil qilish, kognitiv moslashuvchanlik va barqaror qaror chiqarish** kompetensiyalari yetakchi hisoblanadi [OECD, 2021].

Bular orasida ayniqsa, **forsayt modellashtirish va qaror qabul qilish** kompetensiyalarining o'zaro bog'liqligi ta'lim sohasida yangi metodologik yondashuvlarning shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Forsayt — bu nafaqat kelajakni bashorat qilish, balki uni ongli ravishda loyihalash, ehtimoliy ssenariylarni yaratish va ular asosida samarali strategiyalarni ishlab chiqish jarayonidir. Bunday kompetensiya shaxsdan yuqori darajadagi analitik, tizimli va reflektiv tafakkurni talab qiladi [Inayatullah, 2015].

Ammo kelajakni ko'ra bilishning o'zi yetarli emas. Bu ssenariylar asosida **amalga oshiriladigan tanlovlar, strategiyalar va faoliyatlar** muvaffaqiyat mezoni sifatida qaraladi. Shu bois, forsayt modellashtirish kompetensiyasi har doim **qaror qabul qilish** kompetensiyasi bilan birga ko'rilishi kerak. Qaror qabul qilish esa — kognitiv, emotsional va sotsial jihatlarni o'zida mujassam etgan murakkab psixologik va pedagogik jarayondir. U shaxsning ma'lumot to'plash, muqobil variantlarni solishtirish, xavf va foydani baholash, yakuniy tanlov qilish va uni amalga oshirish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi [Kahneman, 2011].

Aynan shu jihatdan ularning **integratsiyasi** zamonaviy ta'limda transformatsion kompetensiyalarni shakllantirishning metodologik negiziga aylanadi. Bu integratsiya quyidagilarni anglatadi:

- o'quvchining kelajakni ilg'ay olishi (predictive thinking);
- kelajakdagi ehtimoliy vaziyatlarga nisbatan rejalashtirish salohiyatini oshirishi (strategic planning);
- mavjud muqobillar orasidan eng maqbulini tanlay olish (decision-making logic);
- tanlangan yo'lni oqilona asoslab bera olish (argumentation and justification);

• qarorning oqibatlarini oldindan anglay olish (responsible foresight).

Bunday integratsion yondashuv shaxsga nafaqat akademik, balki ijtimoiy jihatdan ham samarali bo'lish, yetakchilik salohiyatini rivojlantirish va jamiyatda faol ishtirok etish imkonini beradi [UNESCO, 2019].

Xususan, o'quvchilarning mazkur kompetensiyalarni integratsiyalashgan shaklda o'zlashtirishi ularning quyidagi sohalarida muvaffaqiyatli bo'lishiga xizmat qiladi:

• **Innovatsion sohalar:** texnologik startaplar, tadqiqot markazlari, kreativ industriyalar;

• **Boshqaruv tizimi:** strategik rejalashtirish, risklarni boshqarish, liderlik;

• **Ta'lim va pedagogika:** loyihalashtirish asosida o'qitish, muammoli vaziyatlarda yo'l topish;

• **Barqaror taraqqiyot:** ekologik va ijtimoiy oqibatlarni inobatga olgan holda mas'uliyatli qaror chiqarish.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, forsayt va qaror qabul qilish kompetensiyalarini izolyatsiyada emas, balki bir butun tizim sifatida ko'rib chiqish, zamonaviy ta'lim strategiyalarining ajralmas tarkibiy qismiga aylantirish — bu yangi asrga xos yondashuvdir. Aynan shu yondashuv orqali shaxs jamiyatdagi eng qiyin holatlarda ham ijtimoiy foydali, maqsadga muvofiq, kelajakka yo'naltirilgan pozitsiyani egallay oladi.

Integratsiyaning zarurati. Zamonaviy dunyoda qarorlar shunchalik murakkab va ko'p omilli bo'lib qoldiki, ularni oldindan tayyorlangan, standart algoritmlar orqali hal qilish imkonsiz tus oldi. Shu sababli, strategik fikrlash va kelajakni modellashtirish, ya'ni *forsayt* kompetensiyasi, shaxslar va tashkilotlar uchun muhim ustunlik omiliga aylanmoqda. Biroq forsayt faqat nazariy, taxminiy bashoratlar bilan cheklanib qolsa, u real hayotda foydasiz bo'lishi mumkin. Chunki har qanday ssenariy, har qanday model yakunda *amaliy harakat*, ya'ni **qaror qabul qilish** orqali kuchga kiradi [Miles, 2008].

Demak, **forsayt modellashtirish — bu kelajakni ko'ra olish va uni strategik rejalashtirish ko'nikmasi bo'lsa, qaror qabul qilish — bu shu rejalashtirilgan yo'nalishlar orasida optimal yo'lni tanlay olish va uni amalga oshirish kompetensiyasidir.** Ularning biri ikkinchisiz samara bermaydi. Agar forsayt kelajakdagi "nima bo'lishi mumkin?" degan savolga javob bersa, qaror qabul qilish "nima qilish kerak?" degan muhim amaliy javobni beradi. **Ularning integratsiyasi esa "nima qilish maqsadga muvofiq?" degan muvozanatli qarorni shakllantiradi** [Anderson, 2017].

Integratsiyaning chuqur asosi. Ushbu integratsiyaning zarurati quyidagi sabablarda yaqqol ko'rinadi:

1. **Tizimlilikni ta'minlaydi.** Forsayt kompetensiyasi orqali yaratilgan ssenariylar tasodifiy